

JEFFREY D. HOEPER, JAMES H. PICKERING i DEBORAH K. CHAPPEL

«Comentari crític a *Desig sota els oms*», a *Drama* (1994) [Traducció: TNC]

Generacions de novel·listes han fantasiejat amb la idea d'escriure la Gran Novel·la Americana. Els autors dramàtics sembla que no han tingut una fantasia semblant. Potser reconeixen que un somni tan ordinari, tot i que sigui assolible en l'extens i verbal continent de la ficció, és inadequat pels estrets confins de l'escenari. No obstant això, un grapat de grans obres de teatre d'autors com Susan Glaspell, Tennessee Williams, i Arthur Miller han aconseguit capturar aspectes clau de l'experiència americana. En tot cas, cap peça teatral s'acosta a definir la recerca de les nostres ambicions i història nacional com *Desig sota els oms*, d'Eugene O'Neill. Situada a Nova Anglaterra l'any 1850, l'obra presenta una sinopsi ordenada de les forces que han guiat el desenvolupament americà des de l'arribada dels primers colons puritans el 1607.

Com suggereixen les al·lusions bíbliques dels noms dels personatges, aquesta obra està fermament establerta sobre els fonaments de la teologia protestant —tot i que sigui una teologia que ha estat distorsionada per l'ambient del Nou Món. Malgrat els defectes evidents en el seu comportament i els seus valors, Ephraim Cabot s'acosta a la figura del patriarca purità. Ell creu que *Déu è dur, no complaent!*; que la feina és una forma d'adoració; i que el propi èxit és una senyal de l'aprovació i el favor de Déu. Afirmar que *Còn pots fer créixer blat entre les pedres, è que Déu viu en tu!*

D'acord amb aquestes creences, dona als seus fills noms de l'Antic Testament, i dos dels tres fills són anomenats a partir del tret més distintiu de la seva granja, les pedres: *Peter* significa «pedra» i *Eben* significa «petita pedra». En un moment d'intuïció, Eben reconeix el significat simbòlic del mur de pedra tan visible a l'escenari. Entre les moltes tasques de la granja, una és fer el mur: *I aixecar murs... pedra sobre pedra... aixecar murs fins que el cor ja ès una pedra més que cuis penosament de terra per apilâ-la en un mur de pedra que t'empresona el cor!*

El déu petri de l'ètica del treball puritana és només un dels assumptes americans a l'obra. Cal tenir en compte també la influència d'Occident i l'impuls occidental. El mateix Ephraim Cabot alguna vegada va formar part de la gran migració cap a l'oest, i va esculpir una granja en el ric sòl de les Grans Planes, només per descobrir que *ell* (o el seu Déu) no podia trobar cap valor en una vida de senzillesa. Els fills de l'Ephraim, com potser tots els fills americans, fracassen completament a l'hora de compartir els valors dels seus pares. Simeon i Peter treballen la granja, però sense la passió d'Ephraim. Per ells, la posta de sol a l'oest conté la daurada promesa de Califòrnia. Al final de la primera part, s'uneixen a la gran migració americana coneguda com la Febre de l'Or de Califòrnia. Com molts americans de cada generació, refusen carretejar les pesades pedres dels solcs i en lloc d'això somnien amb una vida fàcil on es trobessin les

Fortunes escampades per terra esperant sèr coiides!

El seu germà Eben, tanmateix és encara un fill més veritable d'Ephraim. Per ell, el sol no es pon a Califòrnia, sinó *Allà un-te pastura el ramat*. Tot i que Eben superficialment pot semblar diferent dels seus germans, la seva feblesa bàsica de caràcter és la mateixa. Tots els caràcters de l'obra estan dominats pel desig: desig per la simple riquesa, desig per la granja, desig pel poder, desig per la satisfacció sexual. De diferents maneres cadascun d'aquests desitjos condueix els personatges cap a la seva destrucció. Volen possessions. [...] Per això, el llenguatge de l'obra està ple de pronoms personals: la *meva* granja, la *meva* habitació, el *meu* llit, i, el més tràgic de tots, el *meu* fill.

O'Neill sent que el capitalisme americà condueix inevitablement cap al materialisme, l'egoisme, i la possessió. El que manca a aquests personatges —i el que pot mancar en general als americans— és la voluntat i l'habilitat de compartir. Totes les faltes del vell Ephraim s'inicien amb la seva incapacitat per compartir. Fins i tot molt a l'inici, quan Abbie observa libidinosament la granja i exclama: *No me puc creure que realment sigui meua*. Cabot deixa ràpidament de reclamar-la només com a seva, i cedeix: *Nostra... en tot cas!* Més tard, ell sent a la casa una fredor i una soledat i comença a passar més temps a l'estable amb les vaques, on almenys l'escalfor animal pot ser compartida, i on diu que les vaques l'estan *ensenyant*. En lloc de mirar possessivament les seves terres, mira amb miopia el cel, desitjant fer-se un lloc allí dalt per a si mateix. Després del naixement del fill d'Abbie, Cabot atén la seva jove esposa *amb interès sincer* oferint-li ajuda per pujar les escales. I fins i tot quan sap que el nen assassinat no era el seu propi fill, arrenca a plorar per la tragèdia de la mort de la criatura. Desafortunadament, al final de la peça, Ephraim torna a si mateix, veient la mà de Déu en les seves desgràcies i escoltant la veu de Déu demanant-li que resisteixi la seva feblesa, es quedi a la granja, i aprengui a suportar estoicament la seva solitud.

Paradoxalment, Abbie i Eben, els dos personatges més conduïts pel desig, són també els dos que s'acosten més a l'autèntic compartir. Al començament de l'obra, Abbie es casa amb Ephraim únicament per obtenir una casa, però descobreix ràpidament que no li deixarà la granja si no li dona un fill. Ella inicia l'afer amb Eben més perquè necessita la seva llavor per quedar-se prenyada, que pel desig sexual. De manera similar, Eben comença l'afer amb Abbie per les mateixes raons per les quals s'havia forçat ell mateix amb la ramera local Min, ho explica a Simeon i Peter: *i jo simplement la vaic aferrar i la vaic fer meua. (Amb orgull:) Sí senyor! La vaic fer meua. Podé havia sét d'èll... i vostra, tabé... prô ara è meua i només meua*. Ambdós comencen l'afer com a resultat d'un desig materialista, però ràpidament es transforma en una primitiva passió carnal. Els seus primers petons els deixen *sense dir-se res, panteixant com dues bèsties*.

Irònicament, el seu desig físic els ofereix una escapatòria de la força més menyspreable i nociva del materialisme. Com Abbie observa astutament, la sexualitat humana és una força natural com la del sol:

No sents el sol vigorós i calent? No sents com penetra la terra... la Natura... fent créixer les coses... creixen i creixen... cremant-te per dins... i te fa venir ganes de créixer... cap a alguna cosa... fins a unir-te amb aquesta cosa... i és tota teua... prò te posseeix, també... i te fa créixer i créixer... com un abre... com aquests oms...

Encara que al principi sigui la luxúria el que els uneix, Abbie i Eben creixen junts fins que al final de la peça s'adonen que realment s'estimen l'un a l'altra. Eben parla per tots dos quan diu: *Vui compartir-ho ambe tu, Abbie... presó o mort o infern o tot!* Descobreixen que compartir desterra la soledat, que és el premi d'adorar el fort déu del materialisme de Cabot. I a través de compartir, comencen a experimentar creixement moral, adonant-se que han de patir pels seus pecats d'egoisme del passat.

Sigui quin sigui l'optimisme cap a Amèrica que puguem sentir observant la seva rudimentària moralitat, aquest quedarà afeblit perquè sabem que ha arribat massa tard. Abbie i Eben seran penjats o empresonats. La terra serà controlada per Cabot, ara sense hereu i més endurit que mai. I després de la seva mort, a qui passarà? Les darreres línies de l'obra ens donen una clau. Mentre Abbie i Eben es donen les mans per compartir, mentre tots nosaltres podem compartir, durant la bellesa natural del crepuscle, el xèrif només té ulls per la granja. Mira al voltant amb enveja i comenta als seus companys: *Ès una granja magnífica, sens dubte. Tant de bó fos meua!* La possessivitat prevaldrà.

En llegir les primeres línies de *Desire Under the Elms*, ens va fer l'efecte de trobar-nos davant d'un llenguatge incomprendible que guardava una vaga relació amb l'anglès; però la decisió ja estava presa i, si en anteriors ocasions havíem demanat als grans Joan Sellent i Ferran Toutain que vessessin al català els textos teatrals en llengua estrangera que volíem dur a escena, ara, tot i no tenir gairebé cap experiència com a traductors, volíem debutar en l'ofici.

I resulta que aquell garbuix de vocals i consonants mal tallades —com si una *taquimeca* boja les hagués teclejades— no era ni més ni menys que angloirlandès, és a dir, un *totum revolutum* de la llengua que parlaven els irlandesos que es van embarcar cap al nou continent, més la que van trobar a l'altra riba de l'Atlàntic, que parlaven els que hi havien arribat abans que ells. Quin anglès devien parlar els *farmers* de 1850 a la seves granges, tan lluny de les grans ciutats litorals que començaven a créixer? I a quina mena de català l'hauríem d'assimilar?

Ho tornem a dir: no som traductors, però sí gent de llengua i de teatre que sabem que els fonaments de l'ofici escènic són a les paraules que diuen —i en com les diuen— els actors i actrius. Com buscadors d'or, hem volgut baixar al subsòl de la llengua per mirar d'extreure'n algunes pedres precioses. La traducció és, sens dubte, el primer pas de la posada en escena.

I un cop enllestida la traducció al català estàndard (i aquí ens toca agrair la paciència de l'Ester Rovira, que ens va ajudar a sortir de tots els fangars possibles en què hauríem pogut quedar encallats) vam quedar amb el nostre amic i mestre Pere Navarro-Gómez,

lingüista especialitzat en dialectologia. Però aquesta ja és una altra història que us explicarà ell mateix.